

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 46

Fylke: Nordalund.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Voss.

Emne: Di "kloke".

Bygdelag: Kjøpe, Sidskrutte, Reppen, Tangen.

Oppskr. av: Anna Haya Flåtne.

Gard:

(adresse): Hagebyen 2, Voss.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke): Heimelsmann er: Synneva Skjette. Fødd: 1. mars 1883, adr. Tvinne. Yrke: Bondetone.

SVAR

Di kloke kvinnene, kjelpekonor, og kjinner til, her og bygdene, heter: Sigror Skjette, og så systre kvenner: Anna Almeland. Og den tredje kvenne: Sigrid Kravne, (kalla Siri Kravnehagen.)

Den sistnevnte, kjinner og lite til, eller og har høyst mykje gjete di to systrene. For di var kjelpekonor i kvar si store grund. Rettare sagt; di hadde kvar sitt heile bygdelag som distrikt for sitt jordmørarbeid, sin dyrløkjærkinost, og lækjærkinost eller.

For diira, Ola Gørdre, var mürar. Og mor diira var sønnerka, heile sitt liv. Det vil seja, ho saimma "næstikar" (majordant) og andre skant, jorke og bakte og bringkløter, o. s. v. Di budde på eit plass i Tjukkebygda, Voss. Di var bae håndverkarar, solis, men atte endå i si tid vyrdnad mellom folk, som om di var bönder. - Dette ikkje berre på grunn av at di var dyktige i sine yrke, og pålitlege. Men vel heller for den serley daning di hadde. Då di bae les meire enn folk varly i den tida. - Di vart rådspørde og var bae rekna for kloke.

Ditene diira, Anna og Sigror, var stante

gjenter, som gjorde seg vel, og som foruldra; tala med
fjend. Likeins som foruldra, las dei sera mykje
all si tid, både gammalt og nytt. Dei varst og
rekna for kloke. Og bae varst gifte til gardar.

Gjror var i unge år kjint vide, for dei svare
kreftene sine. Ho la ein kar i bakken som
ingen ting, på vollen. - Dette var så kjint, at
guter jaunt vilde prøve krefter med henne,
og det var kje serleg skam om dei laut bita
i grasst, for Gjror var si skuld.

Ho hadde eit strålende humør, men
var noko robuist. Ho var så beintfram
i all sin tale, og så sanningskjer, at
alle hadde overmåte vyrdnad for henne.

Gjotera, Anna, var utlik henne i veremåte
dik. - Ein lærde henne stett ikkje å
kjenna i fyrste angang. Talemåten hadde
mange omsvop. Så ein leita etter
mininga. - Men ein kom fram til henne.

- Ho var så finsky og mild. Men -
folk hadde nett same ager, for henne med.
- Ja folk hadde både vyrdnad og otte, for
hennes mininga, djupner som ikkje var lette
å lodda. For dmeland, og for jerdyt, var tidly for henne.

Bae var religiøse, på ein fornuftig og sunn
måte. Og dette spegla seg vel att, i all dera
gjerd, og var alltid med i hjelpeunda.

Anna varst gift til gardar dmeland i
Kjotes-genda. Skedkritne, kallast noko av genda.
Voruten å vera kona og mor, stlla biist og
gard, så var ho hjelpekona i kvile
genda, og vidare stundom.

Ho tok i si tid mot 15 tvillingpar,
og hundradtal andre nyfødde. Ho heldt vel
rekning med hant sjøl alltid. Men og

vit det ikkje verst. - Når unge og ungsteleymødre
 kom til henne, så jaga ho snart all diira bekymmer
 på dør. Ho smilte så varmt, og tale om naturen om
 alt gjeldt og uklart mytt ho alltid fann der. Ho tok
 gjerne fram og viste dei, rosor ho hadde klippt i
 papir, oftast avis-papir. Ho sette dei ut, og dei
 jkke sjø prinddelig figurar og blommar og mygner,
 som ho hadde fenne på og laga sjølv. Ofte
 sauna ho vake duker etter desse sjølvlagne
 mygnera. - Stundom gjekk ho rett ut og fann
 inn blommar. Desse er fine i sauna etter, sa
 ho. Ho sauna mykje etter blommar direkte.

- Hadde andre folk fere så, eller tale diket
 prat, hadde dei vorte utledde. - Men ikkje
 stana Hmeland, det var fjellkorne rite og
 inne lya henne. Der var ingenting "mæfi".

Di varst så rolige dei ungsteleze, for
 dei visste når dei gjekk frå henne, at no skilde
 naturen, Vårkulle og stura Hmeland hjelpe
 dei i stunda. Di var i trygge lunder.

- Ho tale alltid at: det var ikkje rett å
 sjø seg over. Når møtet ikkje vrigte, varst
 det alltid i råd, minnte ho, og fjeldane
 gjekk naturleg. Og alt varst vel tilskilt
 føre ut, og etter på med. Og midlene kkonst
 så mang i god råd for stilt er borne niton.
 Borne skilde alltid vera så varome på
 fjere, for det hadde så mykje å seje for
 at magen heldt seg i orden. Og så skilde
 dei "ha det varmt it nasen", så var dei
 så godt o.s.v.

Jon dyrlakja med ho kanta, og var like flink
 der. - Og hjelpte i mellom folk i fjeldomstove.
 Om somrane var ho biddie på stola diira "Helya-
 set". - Ho var biddie der i 50 somrar, radt til ho
 var 91 år. - Då ho var 90 år, gjekk ho ein dag
 tur dei tre bratte kilometrane frå stobu og til

4
Heite, nitja Gynneva, systerdottera. Ho spita på ein sokk
vegen fram og attende, thi ho alltid nytta tida vel.
"Det hörde betri du gjikk med star, enn med
spöt no, moster," sa Gynneva. "Gjerne det,"
svara hi. "Men eg har ikkje lært meg til
med star enn." "Du vert sikkert 100 år,
du moster," ho Gynneva. "Ja, om eg lever så
lengi så," svara Anna.

Ho var av di som alltid arbeidde. Men ho
viste å krifa seg, ved å ta sitjande arbeid
millom tungarbeid. - Og då ho kom i
kåret arbeidde ho like flittig. - Men
iandraast folk over det, så sa ho. "Å, me
lyt hjelpe ungefolket. For me vit ikkje
kva hjelp me sjølve kan koma til å
trenge av di. - Gjer me vart, vert me
hjelpne att i vår tid, det me heng."

Ho Anna Almelund vart syngt
over, og sirt sakna i den store genda
då ho døydde 93 år gammel.

Sigvør Endene vart gift med Gjer O. Fletre,
bonde i Reppen. Ho hadde 3 born. Utanom
sitt arbeid med husem og gard, var ho hjelpekona
i heile bygda, frå Grotland til Trøime. Men ho
vart og kanta i jordmorerand til andre bygdelag,
slikis Vossestrand. Vart der kanta fleire gonger
til fjellgarden Knarrestøl. - Barneflokkane
var store i den tida, og ho tok i mange
husem mot alle borna diira.

Ho tok mot fleire tvillingpar og hunder-
fals andre speborn. - Men ho heldt aldri
oppte på talet. - Ho hadde så mangt
å drifva med til alle tider. Vera dyg-
seljar, griddde ho vel, det var krevt
i lamningstida. Ekkers hadde ho råd
om brista att kvaast. Ruffi og Brennevin

var medisin i mange høre. - Ho lant vera ridd-
gjivar og i si mange slag høre. - Ja kunnar
Gjivar si dinnkraft arbjorde nok mang in laquad.
- Di lant kunne vel, både unge og eldre.

Der var inn av grunnane som var leid mot
kora si, skylte og smelte forsi ho ikkje var si
dyktig i arbridd. Ein gang er di kan hadde slagt
honne. Ein kneum vart di send stad etter
Gjivar. Ho tok mannen i forhöyr.
Kan lant ut og klaga kora for alle kunnar
jil, og stutte med: "Jammen, er det
ikkje tofla, da?" Gjivar svara: "Jammen
di skilte du, ha si unyktje betre vet!"
Og dermed så skok og risote ho mannen
si hovudet hans slatt (slang). - Det
vart betre tilhöve mellom kan og kora etter den dag.

- Det var slitt ut over, med ho Gjivar
der ho kan inn i husen til di som
skulde föda. - Ho jekk mennene til å springe
for seg som tenarar. Og ho jekk alle i
kunnar til å föla ut dette med födsel
var ut stort höyftshende. Ei Herrens
berlige velsigning, som vitja in kunn,
om si det var niande eller tiande barnet.

Ho hadde tro kjempoverare never.
Men det hindra si vist ikkje kunnar
arbridd. - For ho ble og bad mot i den
födan. Og natura ger ho verre i bytpande
hand i mellom. Gorn vis inn
navlestung svörde og om kalon på
den myksharen, det var kunnar minste
kinnst å retta på. Ein kreffig dakt i
ender jekk mot skriten fram i
strjper på sin blå litan skpand
etterpå. - Der jekk insyn til eller
fred til å löy der Gjivar -
stelte med livstradar.

Men det kunde då at der kunde
 koma skoger inn i hennar øyde med.
 - Det var når vanskapte born kom til verda.
 - Då og kvitte det på henne i øye mot og
 trøyta. - Ho grindde det med, om trøytings
 orda jamnt vart dei same.

- Ein stad snart ho besta i kast, mora
 hadde følt eit haremygt barn, og i
 staden for hender hadde det vesle
 gjetebarnet labbar som ein hare.

- Mora gret over dette barnet som ikkje
 kunde verta sjölvføding. Tigror sa:
 "Han lever i dag, men du veit ikkje om
 han lever i morgon."

Dette barnet og, levde rett til det var
 kyrkjedøpt. Tigror var sjölvskriveren
 gudmor at slike.

Ho bar barnet inn i kyrkja vel orlogut
 i teppet, og med armene berleg innpakka.

- Der kunde vera konor, ni vita, som
 var omhende. - Tuggjer mitte stökkest.

- For mor at barnet hadde brude sømmen
 vore plaga av ein hare som aldri gav
 fred, omn bynte og stött millom husa.

Tigror kom inn i eit hus, der var
 mange born, ein liten kars gut var
 aldri i ro, og mora skjente på han.

"Ati øjjer ikkje det," sa Tigror. "Han
 har berre så liten tid å øjjer på."

- Gutten døydde ni år gammal.

- Kreftene hennar Tigror var nann-
 øjtre, alltid. Ho bar fülle
 brannevinsbankera under armene.

På sluttetigen sto ho til liks
 med karane. Og ikkje berre med stött
 ornen. - Ati med langorven med, og
 øjike skaragang, så draggjens knagst

kaldt fylgje. I millom strauk ho snitten av skallen, så han rann som is og over hindebaken.

- Det kosta henne så lite å arbeida. Alen det var berdt nok for borna i halde fylgje i dagens stor. - Alen elles hadde ho stort hjarta for dei. Og vilde alltid ha luggje i kring seg. - Ho smakte dei rjone- kring nei der i millom var råd til slik festmat. - Kandi var dypt, og der var ikkje mykje godter til borna i dei dagar. Alen ho lærde borna til å leita opp Giseljrot i bergskortene. Denne rota togg dei. Ho smaka som lakris. - Giskor, ein onnor godte- plante vaks i Urdaregen og Blysdalen mot stolskryda. Planten hadde blå, og rime runde blomar. Stindom hang der som sirkelbrygg utpå stykken. - Dei smaka likt melis. Derre åt dei, og ellers stykken.

Ein av grannane, Torodd Flåte, hadde bril kvannegard, ein inngjerd brage, berre med kvann, i loftstønet. - At, for borna glædde seg nei han baide dei at kvannegarden å forsyna seg. Der var samkald og hignad kjø Flåtes- grannane i dei dagar. Alle tussa stod då i ei klynge under berget.

Alle dagar las Gigror mykje. Bibelen lånte ho og atte mykje sjølv, og på mange stolar låg gamle skrifter som brudeiane knygde seg med, om tida var lang. Og så varst Bibelen vel lesen og.

- Frø Bibelen hadde ho trude, ein del kinskap til rådene sine når ho skilde lakja mot ymse sjukdomar. Ho brukte medisin laga av ymse urter. Der vaks lakjiblad i alle tim. Legg in desse på opne sar, gvor det jort. Dei künde og luggjast

andre steder der det gjorde vondt. Bed mig
over din künde der vandre staden lækst.
Fikke smitbørn voldt i magen, ätte ho alltid
türken råmpant (rømpang) i tørt. Kæddi
dette i middagsuppen driv det makke og
ürint or magare, og var sundt for alle.

- Det skulde vera smek på mæten og
fest med kær, minste sigwr. Dørna
kænt sanka inn myggi kerde. Og sjöbr
pükken ho gude blannas (inn viss sort) og
türken, künde dette og hadde som krydd,
krussemynte, kallast det. - Væddi
på stölen om sarrane, minste börna
sanna inn mengder av blå, magne
sprakebær (imebær). - Børn var turka.

Og dette var virkeligste medisinen ho
ätte (tillaga som te) mot nyresjiddom.
- Og framfor alt rekna ho dette som
beste medisin for augene. - När
jök berjja dimmest på øynet, künde
seg jök verre di drak te av sprake

Alltid hadde ho kamfordropar i
tørt, ho kjøpte myggi på apoteket dik.
Kamfordropar var godt mot forfjoling, og
læde ofte tannverk. - Elles var det
myggi å triva til kjøprensing. Kjøprensing
røyst ut i kolande utvoren tjukt grønt. Men
skulde rådsampa, og ikke kær. Både tannsvüller
og svüller elles driv det bort. Og vanteg
vovorslag driv utende blodprøyt i sine høre.

- Ei råd bruke ho bærly myggi, for
der künde koma mange med voldt
i galden, verken og der gude fargen
röva sjiddom. - Di bruke ho gjern
di olivenolje i sterk seft. Den drykken
kænt di töra sin gong for dagen
i 14 dager. Di var kær over, og

sjukdomen med, anten det nu var galledstein eller betændelse. - Elleo var samme kuren god mod alle gjæt og. Og kuren havde aldrig underlag risiko eller lide efterverknader.

Ein annan medisin ho og hadde sørleg bru på var: kamferbrennevin. I lag med si halv flake brennevin, blanda ho: eit lite (naftagas) kamferdroper. Ofte skier for dagen, av dette, skilde ein ta om ein ruddast infusjon eller tyngebetændelse. Men helst skilde ein under denne kuren ligga medbridd i senga. Så resirkerte ein ikkje på forleg tekk på seg under smittesyggen som korn og skilde drisse sykja or kroppen. - Denne kuren brude så dottera Tynneva og alle kunnar di spande sykja korn. Di fridde seg solis heilt frå spandesykja, om di ellers hadde kunnar i alle kunnar. - Men så lag di mest sørleg i sengerne i medan, mittom mat- og stjernings tider. Både borna, husbondsfolka og tenarane var fridde.

- Di hadde bild i kinnar kunnar Tigror. Dottera: Tynneva flate, sig no denne bilden. Denne riddskapen brude di til å arelate folk med. Men det vart det ~~den~~ mannen kunnar Tigror, som gjorde. Han arelet mange som lidde ilt, og verkte gramma ilt blod.

Tigror hadde alltid iher liggjande No sette di på folk, som korn og vad om det, idike som hadde betændelse, smittar og verk. Ho kjøpte siglane på apoteket. Men di hadde også int vandt blod, ransa ho di, strunk di så lange, og ransa di i vatn med litt salt i. Gjorde di så på si flake som

skulle vera overbunda, men ikkje sett.

- Kvit kamprolja kjøpte ho og på apoteket. Ho brukte henne mykje som medisin både mot helsekreidd og bronkitt. Den kvite kamprolja var særleg sterk, og kunde brenna av tinda. Dipsi breidde sig vor fyrst fulg. - Og smurde over den sjute staden, til det var i trinna, så hadde ho kamprolja på og sidan sit varmt lag av tord vill eller rein. Vor det helsekreidd brukte og masserte ho også. Sidan skulle dei ligge varmt, og når ho så dei skulle verta friske, så kom dei seg og. - Mot skurr og kisserfall, visste ho ikkje betre råd enn sprekeleg. Limes lett i vatn. Denne lunge dei seg i og det oppdele godt både innvendes og utvendes, så ho.

- Aldri tok ho betaling for råd eller hjelp. - For borselskjelp gav no folk alltid noko, for bortheffe. Men ho vilde kjem mykje. -

Men då ho var gamal, var det noko av det gråeste borna i trinet visste, å fissa kaffi - fyste eller leifar av mora, og så smita seg med desse smigåvone i skyninga over i stova til henne "gjemmar", som heile gronda dei kalla henne. Ho var så lettliu. Gjorde dei så ofade. Og dei kjende det var godt verta velvignar av henne. - Høyrst og verdig, utan ei rulle i det gode andletet, var ho til ho dregde i mars måned 1936.

Då presten på dødsleiga hennar, hadde gjere henne sakramentet, såg han på dei store hundene hennar sig vor, og så: "Så store hunder -". - Sig vor svare: "Dei er stygge, - men dei har vore så gode."

Uors 20. juni 1960.

Til Norsk Etnologisk Forening.

Då eg for vel 20 år sidan budde ei tid på garden Fette, vart eg overvond over kor mykje folk i genda tale om ei dei kalla "gommor". Dei minnte ikkje si eige bestemor, men alle minnte Tigror Hefte, som då var død for under 10 år sidan.

Var nokon i tvil om kor eit arbeid skulle utførast eller endo opprast, var der stiles innkom som så: "Disse vilde gommor me skulle oppra det -". Distrikjonar av dei mest opporne med; at innkom sikerte "gommor". Ein svar innflydelse mi tte ho ha kout.

Eg vart difor så vombrota no eg skulle dit finne tilfang. Alle dei gamle er nok borte, frå den tida. - Men dei yngre kverj kverj, eller interesserte seg.

Difor mi tte eg gå direkte til dotter hennar, Tigror Fette, Gygnerna Hefte. Ho gar meg stofft, så lang ho kverj. - Og fotografia av personane skrivet oppild. Ho atte ut klarere bilde og, av Tigror Hefte, men grider dette seg, for det vera med det. - Eg love at ho skulle få fotografia att, så snart de er ferdig med dei. På dei fotografia har eg skrivt kven kvart er av.

Eg hadde gloymt eit papir i tid ber ung. emne. 78. legg det med her. Der er vist nokre namn og gjengende att på den lista. - Om de vil vera gjelde overleva tte til rette namn. Og orsaka meg forsonnelen.

Uyrdasent

15495

Anna Hage Fette.

76
Herd.



Sigvor og
Sjur Fletre.



Anna (f. Endre)
og Jon Almelund.